

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง ความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของนักเรียน โรงเรียนไหล่หินวิทยา ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้ศึกษา จากแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาสรุปเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ

อัญชลี ศรีสมุทร (2552, หน้า 9) ความรู้ หมายถึง ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ หรือประสบการณ์ สามารถวัดได้ว่ามีหรือไม่

สมถวิล ผลสอาด (2555, หน้า 24) ได้สรุปความหมาย ความรู้ว่าความรู้ นั้นเริ่มต้น จากระดับง่าย ๆ ก่อนแล้วเพิ่มความสามารถในการใช้ความคิดและพัฒนาสติปัญญาเพิ่มขึ้น เป็นลำดับ โดยแบ่งออกเป็น 5 ชั้น คือ ความรู้ ความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล และความรู้ นั้นสามารถวัดได้โดยเครื่องมือที่ใช้ทดสอบความรู้ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ แบบอัตนัย และแบบปรนัย จากความหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความรู้ มีความหมายที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยง กับการเรียนรู้ การเข้าใจ จึงสรุปได้ว่า ความรู้ หมายถึง ข้อมูลที่ถูกต้องที่บุคคลหนึ่ง ได้รับมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ สังสมมาจนเกิดเป็นความเข้าใจ และนำไปสู่พื้นฐานของ ความคิด การวิเคราะห์ ตลอดจนการตัดสินใจเลือกกระทำการใดในการดำรงชีวิต โดยอาศัย การเรียนรู้เป็นส่วนช่วยเพิ่มศักยภาพของบุคคลหนึ่งไปในทิศทางที่ดีขึ้นตาม ในการพิจารณาและประเมินค่าก่อนจะแสดงความรู้ โดยแต่ละคนมีความรู้ที่แตกต่างกันไปตามสมรรถภาพด้านสมองและความจำ

ประเภทของความรู้

ปัญญา เปรมปรีดี (2540 : 81-82) ได้อ้างจากบทความวารสารของบริษัท Ecoz-Alen of Hamilton (ฉบับ Second Quarter 1996) ชื่อ The Right Path to Knowledge Management กล่าวว่า ความรู้ (Knowledge) แบ่งได้ 3 ประการ คือ

1.Craf ความรู้ชนิดนี้เกิดขึ้นในตัวคนที่ทำงานมานาน และเป็นงานที่บุคคลนั้นสร้างสรรค์ขึ้นมาเองเป็นความรู้ที่มีการปรับเปลี่ยนไปได้ตลอดเวลา จึงเหมาะกับสถานะที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอๆ เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดกันได้ยาก มักจะใช้เวลายาวนานในการเรียนรู้ นอกจากนั้นยังยากต่อการที่จะถ่ายทอดได้อย่างตรงกับที่ครูต้องการ เช่น ความรู้ในงานการผลิตศิลปหัตถกรรม

2.Practical ความรู้ชนิดนี้ จะเกิดขึ้นจากการทำงานตามสั่งแบบซ้ำๆ แต่ละคนจะคิดและปรับตัวให้เข้ากับระบบที่เขาออกแบบไว้ให้ เช่น ในการทำงานผลิตทางอุตสาหกรรม ผู้ปฏิบัติจะค่อยๆ พัฒนาตัวเองให้เข้ากับสายพานการผลิต เมื่อพวกเขาคุ้นเคยกับงานแล้วจะสามารถหยิบจับเครื่องมือต่างๆ ได้โดยไม่ต้องใช้ตามอง ความรู้เหล่านี้เกิดขึ้นกับคนรุ่นหนึ่งแล้วสามารถถ่ายทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งได้ง่าย ประโยชน์ของความรู้เหล่านี้เห็นได้ชัดและสามารถสอนกันได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้แรงงาน

3.Architectural ความรู้ชนิดนี้จะเกิดจากการได้คิดและปรับปรุงขบวนการผลิตต่างๆ วิธีการที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพของระบบงานจะค่อยๆ เปิดเผยตัวเองขึ้นมาและกลายเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคนเหล่านั้น คนพวกนี้สามารถกลับมานั่งโต๊ะแล้วออกแบบกระบวนการผลิตใหม่ๆ ได้มากมาย และสามารถประมาณความสามารถของขบวนการผลิตเหล่านั้นได้อย่างแม่นยำ ความรู้ประเภทนี้เป็นส่วนผสมระหว่าง 2 แบบแรก และเป็นสุดยอดของความรู้ ทั้งนี้เพราะสามารถช่วยพัฒนาวิธีการผลิตได้ในระดับสูง ลดค่าใช้จ่าย เพิ่มความเร็วในการทำงาน คนที่มีความรู้ประเภทนี้หายาก คนที่มีความรู้ประเภทนี้จะต้องมีความสามารถสูง เป็นคนฉลาดและช่างสังเกต การสร้างคนประเภทนี้จึงค่อนข้างยาก แต่เมื่อเกิดความรู้ความเข้าใจประเภทนี้แล้วจะสามารถถ่ายทอดให้แก่คนอื่น (ที่มีความฉลาดในระดับเดียวกัน) ได้ง่าย ความรู้ประเภทนี้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดที่สามารถพัฒนาสังคมได้ การก่อดวงของความรู้ทางด้านนี้จะสามารถทำได้แทบจะนับไม่ถ้วน แต่ต้องใช้เวลาและโอกาส

ความหมายของความเข้าใจ

ได้มีผู้ให้ความหมายของความเข้าใจ แตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้

อำนาจ แยมศิริ (2553, หน้า 13) กล่าวว่า ความเข้าใจเป็นกระบวนการรับรู้เรื่องราว หรือข้อมูลต่าง ๆ เข้าสู่ตัวมนุษย์อย่างเป็นลำดับขั้นตอน โดยมีระบบความรู้สมองจัดความรู้นั้นเป็นหมวดหมู่สามารถรวบรวมเรื่องเดียวกันไว้ด้วยกัน และแยกแยะเรื่องที่ต่างกันออกจากกัน นอกจากรวบรวมและแยกแยะเป็นหมวดหมู่ยังสามารถจัดลำดับขั้นตอนได้โดยมนุษย์ต้องเกิดความรู้ก่อนจึงจะเข้าใจแต่ถ้าถามว่าจำเป็นต้องเข้าใจทั้งหมดที่รู้หรือไม่ อันที่จริงได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่าสมองได้จัดความรู้ไว้เป็นหมวดหมู่และสามารถแบ่งประเภทเรื่องราวหรือข้อมูลที่เข้ามาสู่การรับรู้ของสมองว่าสามารถรับรู้และทำความเข้าใจได้เพียงใด

จันทักษ์ ทะเกิงลาก (2553, หน้า 13) กล่าวว่า ความเข้าใจ หมายถึง ความทรงจำในเรื่องราวข้อเท็จจริงรายละเอียดต่าง ๆ และความสามารถในการนำความรู้ที่เก็บรวบรวม มาใช้ดัดแปลง อธิบายเปรียบเทียบในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างมีเหตุผล และความรู้ความเข้าใจเป็น 11 สิ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและรวมถึงการนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ตามขั้นตอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

ระดับความรู้ความเข้าใจ

ระดับความรู้ ความเข้าใจ ของแต่ละบุคคลจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัย ที่เกี่ยวข้องและแนวทางในการลำดับความสำคัญซึ่ง บลูม (Bloom, 1980, อ้างถึงใน แสงจันทร์ โสภากาล, 2550, น. 15-16) ได้แบ่งระดับความรู้ความสามารถทางด้านสติปัญญา (Cognitive Domain) ออกเป็น 6 ระดับดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) เป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความสามารถในการจดจำอาจจะโดยการนึกได้ มองเห็น ได้ยิน หรือได้ฟัง ความรู้ในขั้นนี้ประกอบด้วยคำจำกัดความความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎีกฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ปัญหา มาตรฐาน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าความรู้นี้เป็นเรื่องราวของการจดจำได้หรือระลึกได้โดยไม่ต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนและไม่ต้องใช้สมองมากนัก ดังนั้นการจำได้หรือระลึกได้จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญทางจิตวิทยาและเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์การสังเคราะห์และการประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ความคิดและความสามารถด้านสมองเพิ่มมากขึ้น

2. ความเข้าใจ (Comprehensive) เป็นพฤติกรรมขั้นต่อมาจากความรู้ ขั้นตอนนี้จะต้องใช้ความสามารถทางสมองและทักษะในขั้นสูงจนถึงระดับของ “การสื่อความหมาย” ซึ่งอาจทำได้ทั้งที่เป็นการใช้ปากเปล่า ข้อเขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์ มักเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับทราบข่าวสารต่างๆ แล้วโดยการฟัง เห็น อ่าน หรือเขียน ความเข้าใจนี้อาจแสดงออกในรูปของการใช้ทักษะหรือการแปลความหมายต่างๆ เช่น การบรรยายข่าวสาร โดยใช้คำพูดของตนเองหรือการแปลความหมายจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่ง โดยคงความหมายเดิมไว้หรืออาจเป็นการแสดงความคิดหรือใช้ข้อสรุปหรือการคาดคะเนได้เช่นกัน

3. การนำความรู้ไปใช้ (Application) ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้นี้เป็นพฤติกรรมขั้นที่สาม ซึ่งจะต้องอาศัยความสามารถหรือทักษะทางด้านความเข้าใจดังกล่าวมาแล้ว การนำความรู้ไปใช้นี้กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือการแก้ปัญหานั้นเอง ซึ่งมีอยู่ 6 ขั้นตอน และเมื่อนำมาพิจารณาจะเห็นว่าความเข้าใจในหลักทฤษฎีวิธีการต่างๆ จะถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหา

4. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถในการช่วยแยกภาพรวม ออกเป็นส่วนๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น อาจแบ่งเป็นขั้นย่อยๆ ได้ 3 ขั้น ด้วยกัน

- 4.1 ความสามารถในการแยกแยะองค์ประกอบของปัญหาออกเป็นส่วนๆ
- 4.2 ความสามารถในการเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบ
- 4.3 ความสามารถในการมองเห็นหลักของการผสมผสานปัญหาที่มีองค์ประกอบย่อย

มากมาย

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) คือ ความสามารถในการนำเอาส่วนประกอบย่อยหลายๆ ส่วนมารวมกันเข้าเป็นกรอบ โครงสร้างที่แน่ชัด โดยทั่วไปแล้วการนำเอาประสบการณ์ในอดีตมาร่วมกันกับประสบการณ์ในปัจจุบันและนำมาสร้างเป็นกรอบที่มีระเบียบแบบแผนเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์หรือความคิดริเริ่ม จึงต้องมีความเข้าใจในการนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์มาประกอบ

6. การประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถในการประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับการให้ค่าต่อความรู้หรือข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งต้องใช้เกณฑ์หรือมาตรฐานเป็นส่วนประกอบในการประเมินผล มาตรฐานนี้อาจจะอยู่ในทุกขั้นตอนของความสามารถหรือทักษะต่างๆ ดังนั้นความหมายของความรู้และความเข้าใจในข้างต้น ได้กล่าวถึงกระบวนการเกิดความรู้นำไปสู่ความเข้าใจและนำไปใช้ โดยผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นไปตามลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน โดยชี้ให้เห็นว่าความรู้เป็นขั้นตอนแรกในการที่สมองรับเอาข้อมูลเข้ามาเก็บไว้ ในระบบความจำ จากนั้นขั้นตอนที่สองจึงเป็นเรื่องราวของความเข้าใจในความหมายของข้อมูลจากความรู้นั้นๆ จนถึงขั้นถ่ายทอดหรือสื่อความหมายออกมาให้ผู้อื่นรับรู้ต่อไปได้ แล้วจึงมาถึงขั้นนำความรู้ไปใช้จากความเข้าใจด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลต่อไป จึงไม่สามารถแยกอธิบายเรื่องความรู้และความเข้าใจก่อนที่จะรู้ระดับความรู้ความเข้าใจของแต่ละบุคคลจะต้องทำการวัดความรู้ซึ่ง สมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ และคณะ (ม.ป.ป., อ้างถึงใน แสงจันทร์ โสภากาล, 2550, น. 15-16) ได้เสนอแนวคิดในด้านวิธีการวัดความรู้ที่เป็นที่นิยมไว้ว่า วิธีการวัดผลความรู้กระทำได้หลายวิธี ที่นิยมปฏิบัติกันโดยทั่วไป คือ การวัดโดยใช้แบบทดสอบ และเป็นแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ (Multiple Choice Tests) เป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นแบบทดสอบที่วัดได้รอบด้านสามารถวัดผลของการเรียนรู้ได้หลายอย่าง ตั้งแต่กระบวนการทางสติปัญญาขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และการประเมินค่าตลอดจนถึงการจดจำเบื้องต้น กล่าวโดยสรุป ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง การเข้าใจถึงเรื่องราวข้อเท็จจริง รายละเอียดต่างๆ ที่เคยมีประสบการณ์หรือพบเจอและความสามารถในการนำความรู้ที่เก็บรวบรวมมาใช้ดัดแปลง อธิบายเปรียบเทียบในเรื่องนั้นๆ ได้อย่างมีเหตุผล ความรู้ความเข้าใจเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรง รวมถึงการนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ตามขั้นตอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

การวัดความรู้ความเข้าใจ

ได้มีผู้ให้ความหมายของการวัดความรู้ความเข้าใจ แตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้

ชวาล แพร์ตกุล (2516:201) กล่าวว่า ผู้หนึ่งผู้ใดเป็นผู้ที่จะนับว่าเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องใดๆนั้น จะต้องมียุติกรรมทางจิตวิทยา 2 ประการ คือ จำเรื่องราวนั้นได้กับ ระลึกเรื่องราวนั้นออกมา ความจำ (Memory) เป็นฝ่ายรับเก็บไว้ในตัว ความระลึก (Recall) เป็นฝ่ายจ่ายออกจากตัว การที่ใครกล่าวว่า “รู้แต่พูดไม่ถูก” หรือ “รู้แต่นึกไม่ออก” นั้น แท้จริงก็คือ ผู้ที่ยังไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น เพราะเรายังไม่มีวิธีการตรวจสอบว่าสมองของผู้นั้นได้บันทึกเรื่องนี้ไว้จริงๆหรือเปล่า ต้องอาศัยพฤติกรรมที่ผู้นั้นแสดงออกมาเป็นเครื่องชี้ว่า ผู้นั้นเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นจริงหรือไม่ ฉะนั้นการวัดความรู้สัก ก็คือ การวัดสมรรถภาพสมองด้านการระลึกออกของความจำนั่นเอง

รวิวรรณ ชินะตระกูล (2533:38-41) กล่าวไว้ว่า ในการสร้างแบบทดสอบเพื่อเป็นเครื่องมือวัดพฤติกรรมด้านความรู้ ความจำ ที่เป็นที่ยึด แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แบบอัตนัย เป็นแบบทดสอบที่ผู้สอบต้องเขียนตอบ เป็นการยากที่จะควบคุมการตอบของผู้สอบได้ แบบทดสอบชนิดนี้ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1.1 แบบทดสอบที่ไม่จำกัดคำตอบ (Essay-Extended Response) หมายถึง แบบทดสอบที่ผู้ตอบมีสิทธิในการตอบอย่างเสรี

1.2 แบบทดสอบที่จำกัดคำตอบ (Essay-Restricted Response) หมายถึง แบบทดสอบที่ผู้ตอบมีสิทธิในการตอบจำกัด

1.3 แบบทดสอบแบบตอบสั้นๆ (Short - Answer) หมายถึง แบบทดสอบที่ต้องการคำตอบเป็นวลีเท่านั้น

1.4 แบบทดสอบแบบให้เติมคำให้สมบูรณ์ หมายถึง แบบทดสอบที่ต้องการให้เติมคำตอบ

2. แบบปรนัย เป็นแบบทดสอบที่มีรูปแบบ (Structure) มากที่สุด สามารถใช้วัดผลได้ แบบทดสอบ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

2.1 แบบถูกผิด (True - False) คำถามชนิดนี้ ถ้ามองถึงความจริง หลักการ กฎต่าง และการตีความ

2.2 แบบจับคู่ (Matching) ลักษณะของข้อสอบจะมี 2 คอลัมน์ คอลัมน์หนึ่งเป็นชุดของคำถาม อีกคอลัมน์หนึ่งเป็นชุดของคำตอบ ซึ่งผู้สอบจะเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพื่อให้สอดคล้องกับคำถาม

2.3 แบบทดสอบแบบเลือกตอบ (Multiple Choice) ข้อสอบนี้จะประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นส่วนของโจทย์ (Stem) อีกส่วนหนึ่งเป็นตัวเลือก (Alternative) มีตั้งแต่ 3-5 ตัวเลือก

แบบทดสอบประเภทนี้จะวัดความสามารถของสมองได้ตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงๆ ได้ โดยคำตอบในตัวเลือกล้วนจะมีข้อถูกอยู่เพียงข้อเดียว ส่วนข้ออื่นๆเป็นตัวลวง (Distracters) เป็นแบบทดสอบที่นิยมใช้กันมาก เพราะมีข้อดีที่ว่าทำให้คะแนนไม่ว่าใครตรวจ การให้คะแนนจะเท่ากันเสมอ

จำนง พรายแย้มแข (2535) กล่าวว่า แบบสอบถามที่ดี จะต้องมีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นสูง สามารถที่จะจำแนกบุคคลที่มีความรู้กับบุคคลที่ไม่มีความรู้ (คนเก่ง – คนไม่เก่ง) ออกจากกันได้จริง ไม่ว่าจะแบบทดสอบนั้นจะเป็นแบบอัตนัยหรือปรนัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การวัดความรู้และความเข้าใจเป็นการวัดระดับความสามารถในการจดจำ พิจารณาข้อเท็จจริงของข้อมูลที่ได้ และผสมผสานกับประสบการณ์เดิมของตนเองและสามารถวัดได้จากแบบทดสอบ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน

บัญชีครัวเรือน (household accounting) เป็นการนำการบัญชีมาประยุกต์ เพื่อเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นบัญชีที่ใช้สำหรับบันทึก รายได้และรายจ่าย รายได้และรายจ่ายที่บ้านทึก อาจเป็นรายได้และรายจ่ายส่วนบุคคล หรือ รายได้และรายจ่ายที่เป็นต้นทุนในการผลิตของธุรกิจขนาดย่อม เพื่อที่จะทำให้ผู้ประกอบการ ทราบถึงผลกำไรหรือขาดทุนจากการประกอบธุรกิจนั้น การทำบัญชีครัวเรือน คือ การจดบันทึก ข้อมูลเกี่ยวกับเงินไปใช้จ่ายในการดำรงชีวิตของตัวเอง และภายในครอบครัว ชุมชน รวมถึงประเทศ ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกจะเป็นตัวบ่งชี้อดีต ปัจจุบันและอนาคต ของชีวิตของตัวเอง สามารถนำข้อมูลอดีตมาบอกปัจจุบันและอนาคตได้ ข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิต ในครอบครัว ในประเทศได้ หากประชาชนทุกคนจดบันทึกจะมีประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศ จะเป็นแหล่งเรียนรู้ ครอบครัวเรียนรู้ ชุมชนเรียนรู้ และประเทศเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นที่มาของปัญญา ปัญญาเป็นที่มาของความเจริญทั้งกาย สันคม ใจ และ จิตวิญญาณของมนุษย์จะเห็นว่า การทำบัญชีหรือการจดบันทึกนี้ สำคัญยิ่งใหญ่มาก บุคคลสำคัญในประเทศหลายท่าน เป็นตัวอย่างที่ดีของการจดบันทึก เช่น ท่านพุทธทาส ในหลวง และ สมเด็จพระเทพล้วนเป็นนักบันทึกทั้งสิ้น การบันทึก คือ การเขียน เมื่อมีการเขียนย่อมมีการคิด เมื่อมีการคิดย่อมก่อปัญญา แก้ไขปัญหาได้โดยใช้เหตุผล วิเคราะห์ พิจารณาได้ถูกต้อง นั่นคือ ทางเจริญของมนุษย์

บัญชีครัวเรือน มิได้หมายถึง การทำบัญชีหรือบันทึกรายรับรายจ่าย ประจำวันเท่านั้น แต่อาจหมายถึงการบันทึกข้อมูลด้านอื่น ๆ ในชีวิต ในครอบครัวของเราได้ด้วย เช่น บัญชีทรัพย์สิน พันธุ์พืช พันธุ์ไม้ ในบ้านเรา ในชุมชนเรา บัญชีความรู้ความคิดของเรา บัญชีผู้ทรงคุณ ผู้รู้ในชุมชนเรา บัญชีเด็กและเยาวชนของเรา บัญชีภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของเรา เป็นต้น การทำบัญชีครัวเรือน ในเรื่องรายรับรายจ่าย ก็คือ วิธีแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชีวิต ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั่นเอง เพราะ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมพอดี สอดคล้องถูกต้องตามกฎหมาย ธรรมชาติที่มีทั้งความเป็นเอกภาพและดุลยภาพอยู่เสมอ ความสำคัญการทำบัญชีครัวเรือน การทำบัญชีครัวเรือนเป็นการจัดบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวันของครัวเรือน และสามารถนำข้อมูลมาวางแผนการใช้จ่ายเงินในอนาคตได้อย่างเหมาะสม ทำให้เกิดการออม การใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย การทำบัญชีครัวเรือนมีความสำคัญ ดังนี้

1. ทำให้ตนเองและครอบครัวทราบรายรับ รายจ่าย หนี้สิน และเงินคงเหลือในแต่ละวัน รายรับ หรือ รายได้ คือ เงิน หรือสินทรัพย์ที่วัดมูลค่าได้ ที่ได้รับจากการประกอบอาชีพ หรือ ผลตอบแทนที่ได้รับจากการให้ผู้อื่นใช้สินทรัพย์ หรือ ผลตอบแทนจากการลงทุนในรูปแบบต่างๆ เช่น รายได้จากค่าจ้างแรงงาน เงินเดือน ดอกเบี้ยรับจากเงินฝากธนาคาร หรือ จากเงินให้กู้ยืม รายได้จากการขายสินค้าหรือบริการ เป็นต้น รายจ่าย หรือ ค่าใช้จ่าย คือ เงิน หรือสินทรัพย์ที่วัดมูลค่าได้ ที่จ่ายออกไป เพื่อให้ได้สิ่งตอบแทนกลับมา สิ่งตอบแทนอาจเป็นสินค้าหรือบริการ เช่น ค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า (ค่าสาธารณูปโภค) ค่าน้ำมัน ค่าหนังสือตำรา เป็นต้น หรือรายจ่าย อาจไม่ได้รับสิ่งตอบแทนคือสินค้าหรือบริการก็ได้ เช่น เงินบริจาคเพื่อการกุศล เงินทำบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น หนี้สิน คือ ภาระผูกพันที่ต้องชดใช้คืนในอนาคต การชดใช้อาจจ่ายเป็นเงินหรือของมีค่าที่ครอบครัวหรือตนเองมีอยู่ หนี้สินเป็นเงินหรือสิ่งของที่มีค่า ที่ครอบครัวหรือตนเองได้รับมาจากบุคคลหรือแหล่งเงินภายนอก เช่น การกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้าน การกู้ยืมเงินจากกองทุนต่างๆ การซื้อสินค้าหรือบริการเป็นเงินเชื่อ การซื้อสินทรัพย์เป็นเงินผ่อนชำระ หรือการเช่าซื้อ เป็นต้น เงินคงเหลือ คือ เงินหรือทรัพย์สินที่วัดมูลค่าได้ หลังจากนำรายรับลบด้วยรายจ่าย แล้วปรากฏรายรับมากกว่ารายจ่าย จะทำให้มีเงินคงเหลือ หรือในหลักทางบัญชีเรียกว่า กำไร แต่หากหลังจากนำรายรับลบด้วยรายจ่ายแล้วปรากฏว่ารายจ่ายมากกว่ารายรับ จะทำให้เงินคงเหลือติดลบหรือทางบัญชีเรียกว่าขาดทุน

2. นำข้อมูลการใช้จ่ายเงินภายในครอบครัว มาจัดเรียงลำดับความสำคัญของรายจ่าย และวางแผนการใช้จ่ายเงิน โดยพิจารณาแต่ละรายการในแต่ละวันมีรายจ่ายใดที่มีความสำคัญมากและรายจ่ายใดไม่จำเป็นให้ตัดออก เพื่อให้การใช้จ่ายเงินภายในครอบครัวมีพอใช้และเหลือเก็บเพื่อการออมทรัพย์สำหรับใช้จ่ายสิ่งจำเป็นในอนาคต บัญชีครัวเรือนถือเป็นส่วนสำคัญในการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลัก 3 ข้อคือ การพอประมาณ ถ้ารู้ รายรับรายจ่าย ก็จะใช้แบบพอประมาณ แต่ มีเหตุผล รู้ว่ารายจ่ายใดจำเป็น ไม่จำเป็น และเมื่อเหลือจากใช้จ่ายก็เก็บออม นั่นคือภูมิคุ้มกัน ที่เอาไว้คุ้มกันตัวเราและครอบครัว บัญชีครัวเรือนสามารถจัดได้หมด จึงนับว่ามีประโยชน์มาก

ข้อควรระวังในการจัดทำบัญชีครัวเรือน คือ ลืมบันทึกบัญชี ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการบันทึก และส่งผลให้ไม่อยากบันทึก ผู้จัดทำเข้าใจผิดในรายการบัญชี ไม่เข้าใจรายการที่เป็นรายรับ จึงไม่ได้บันทึกบัญชี เข้าใจผิดรายการหนี้สินแต่บันทึกว่าเป็นรายรับ ทำให้มิได้เก็บเงินไว้ สำหรับจ่าย

ชำระหนี้ในอนาคต การเขียนชื่อรายการผิด การบันทึกตัวเลขผิด การบวกหรือการลบจำนวนเงินผิด อาจเกิดจากการลืมจดบันทึกรายการบัญชี หรือบันทึกรายการซ้ำๆ กัน หลายรายการ สาเหตุดังกล่าว อาจทำให้ครอบครัววางแผนการใช้จ่ายเงินผิดพลาด ปัญหาดังกล่าว แก้ไขโดยการคำนวณจำนวนเงิน กระทบยอดเงินคงเหลือในบัญชีกับยอดเงินฝากธนาคารที่ครอบครัวมีอยู่จริง หรือยอดเงินที่เก็บไว้ สำหรับใช้จ่ายจริง หากพบว่ายอดเงินคงเหลือในบัญชี เท่ากับยอดเงินคงเหลือในบัญชีเงินฝากธนาคาร แสดงว่า การจัดทำบัญชีถูกต้อง แต่หากกระทบยอดแล้วยอดเงินทั้งสองไม่เท่ากันอาจเกิดจากการ บันทึกบัญชีผิดพลาด หรือเงินสดของครอบครัวสูญหาย การแก้ไขปัญหาการขาดสภาพคล่องในการ ใช้จ่ายเงินหรือปัญหาารายรับ ไม่เพียงพอกับ รายจ่ายนั้นมีแนวทางดังนี้

1. การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นออก เพื่อลดภาระการจ่ายเงินออกจากครอบครัว เช่น รายจ่าย เกี่ยวกับการพนัน สิ่งเสพติดของมีนเมา รายจ่ายฟุ่มเฟือย เป็นต้น เป็นการสร้างนิสัยมิให้ใช้จ่าย ฟุ่มเฟือย

2. การลดรายจ่ายที่จำเป็นลง เพื่อสร้างนิสัยการประหยัด อดออม การใช้ทรัพยากรที่มี อยู่ จำกัดอย่างคุ้มค่า เช่น การปลูกผัก ผลไม้ไว้รับประทานเอง เพื่อช่วยลดค่าอาหาร และค่าเดินทางไป ตลาด อีกทั้งทำให้สุขภาพดีอีกด้วย ลดการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง แล้วหันมาออกกำลังกายโดยการปั่น จักรยาน หรือ การเดิน การวิ่งแทนการขับรถจักรยานยนต์ หรือรถยนต์ เป็นต้น

3. การเพิ่มรายรับ หารายได้เสริมนอกเวลาทำงานปกติ เช่น การใช้เวลาว่างรับจ้างตัดเย็บ เสื้อผ้า การขายอาหารหลังเลิกงาน การปลูกผัก หรือเลี้ยงสัตว์ไว้ขาย เป็นต้น

4. การทำความเข้าใจกันภายในครอบครัวเพื่อให้ทุกคนร่วมมือกันประหยัด รู้จักอดออม การใช้ทรัพยากรต่างๆ ลด ละ เลิก รายจ่ายหรือสิ่งที่ไม่จำเป็นและช่วยกันสร้างรายรับให้เพียงพอ เหมาะสมกับเศรษฐกิจปัจจุบัน (จันทร์เพ็ญ ดวงแก้ว, 2552) บัญชีครัวเรือน เป็นการจัดทำบัญชีแบบที่ ง่ายที่สุด ซึ่งใครที่ไม่เคยมีความรู้เรื่อง “การบัญชี” มาก่อนหลักง่ายๆ คือ แยกรายการออกเป็น รายรับ และ รายจ่าย รายรับ ได้แก่ เงินเดือน ค่าจ้าง ผลตอบแทน ที่ได้จากการทำงาน ให้เงินที่ได้จากการขาย สินค้า หรือ ทรัพย์สิน เป็นต้น รายจ่าย ได้แก่ ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าสำหรับการอุปโภค บริโภค ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าซ่อมแซม ค่าอุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องไม้เครื่องมือ ค่าเดินทาง ค่าอาหาร ค่าเช่า เป็นต้น การจัดทำบัญชีครัวเรือน หรือ บัญชีรายรับรายจ่ายนี้ ไม่ใช่เป็นแต่เพียงการจด บันทึก รายการต่างๆ ที่เป็นเงินเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างวินัยทางการเงิน สร้างความสามัคคีภายใน ครอบครัว รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันกันในสังคมมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับจากการจดบันทึกข้อมูลที่เป็นประโยชน์ (ศูนย์เรียนรู้เกษตรชุมชน อย่างยั่งยืน)

การจัดทำบัญชีครัวเรือน มีดังนี้

1. แยกประเภทของรายได้ และค่าใช้จ่าย แต่ละประเภทออกมา อาจใช้สมุดบัญชีที่มี ขายตาม ร้านทั่วไป หรือหาสมุดมาตีเส้น แบ่งออกเป็นแถวในแนวตั้งและแนวนอน เพื่อจด รายการ

2. กำหนดรหัสประเภทของรายได้ และ ค่าใช้จ่าย เพื่อใช้สรุปประเภทของค่าใช้จ่าย
3. เริ่มจากยอดเงินสดยกมา หรือ เงินทุนตั้งต้น แล้ว บวก ด้วยรายได้ หัก ด้วย ค่าใช้จ่าย และ แสดงยอดคงเหลือไว้
4. นำรายการที่เป็นบัญชีประเภทเดียวกัน รวมยอดเข้าด้วยกัน แล้ว แยกไปสรุปไว้ ต่างหาก โดยสรุปยอดตามแต่ต้องการ เช่น เป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายปักษ์ หรือรายเดือน เป็นต้น เมื่อสิ้นวัน สิ้นสัปดาห์ ครบสิบห้าวัน หรือ สิ้นเดือน ก็สรุปยอดโดยนำประเภทบัญชีเดียวกันมารวมยอดกัน และ สรุปออกมาเป็นรายได้รวม และค่าใช้จ่ายรวม อาจเรียกรายการสรุปนี้ว่า งบรายได้ค่าใช้จ่าย (วิโรจน์ เกลิมรัตนนา, 2548)

นภาพร ลิขิตวงศ์ขจร (2550) ได้กล่าวไว้ว่า การทำบัญชีครัวเรือนเป็นการจดบันทึกรายรับ รายจ่ายประจำวันของครัวเรือน ดังนั้น การทำบัญชีครัวเรือนจึงมีความสำคัญ ดังนี้

1. ทำให้ทราบรายรับ รายจ่ายและหนี้สินของครัวเรือน รายรับ หมายถึง เงินหรือของมีค่าที่ ครัวเรือนได้รับจากการประกอบอาชีพ หรือผลตอบแทนที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยน เช่น เงินเดือน ดอกเบี้ยจากเงินฝากธนาคาร รายได้จากการขายสิ่งของเหลือใช้ เป็นต้น หนี้สิน หมายถึง เงินหรือของ มีค่าที่ครัวเรือนได้รับจากแหล่งภายนอก โดยมีภาระที่ต้องชดใช้คืนในอนาคต เช่น การกู้ยืมเงินจาก ธนาคาร การกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้าน การรับเงินช่วยเหลือต่าง ๆ ที่ต้องชดใช้คืนภายในระยะเวลาที่กำหนด การซื้อเงินผ่อน การเช่าซื้อและการซื้อสินทรัพย์เป็นเงินเชื่อ เป็นต้น รายจ่าย หมายถึง เงินหรือของมี ค่าที่จ่ายออกไปเพื่อให้ได้สิ่งของหรือบริการ เช่น ค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าอาหาร เป็นต้น
2. ทำให้ทราบว่าครัวเรือนมีเงินคงเหลือเท่าใดในแต่ละวัน
3. นำข้อมูลมาใช้ในการบริหารจัดการเงิน จัดลำดับความสำคัญของรายจ่าย และวางแผนการ ใช้จ่าย ว่ารายจ่ายใดมีความจำเป็น รายจ่ายใดไม่มีความจำเป็นสามารถตัดออกได้

บัญชีครัวเรือนสามารถจัดทำได้หลายรูปแบบ แต่อย่างน้อยต้องมีการบันทึกข้อมูลรายรับและ รายจ่าย ปกติเป็นตาราง 5 ช่อง ประกอบด้วย ช่องแรก วันเดือนปี เพื่อบันทึกวันที่เกิดรายการนั้น ช่องที่ สอง รายการ เพื่อบันทึกเหตุการณ์ ช่องที่สาม รายรับ เพื่อบันทึกจำนวนเงินที่ได้รับ ช่องที่สี่ รายจ่าย เพื่อบันทึกจำนวนเงินที่จ่ายออกไป และช่องสุดท้าย ยอดคงเหลือ เป็นช่องสรุปยอดเงินคงเหลือในแต่ละ วัน ดังตาราง 2.1

ตาราง 2.1 ตารางการรับ-จ่ายเงินของครัวเรือน

วัน เดือน ปี	รายการ	รายรับ		รายจ่าย		ยอดคงเหลือ	
ปี							
เดือน วัน	ที่มาหรือเหตุของรายการนั้น						

$$\text{ยอดคงเหลือ} = \text{ช่องยอดคงเหลือวันก่อน} + \text{ช่องรายรับ} - \text{ช่องรายจ่าย}$$

ในเดือนกุมภาพันธ์ ครัวเรือนมีรายรับรวม 6,080 บาท รายจ่าย 4,000 บาท ทำให้เงินสดคงเหลือเพิ่มขึ้น 2,080 บาท (6,080-4,000) แสดงว่าครัวเรือนมีรายรับมากกว่ารายจ่าย ครัวเรือนจึงมีเงินเหลือ ครัวเรือนควรวางแผนในการออมเงินส่วนนั้นเพื่อเก็บไว้เป็นเงินสำรองในอนาคต อาจนำไปฝากธนาคารหรือนำไปลงทุนอย่างอื่น ตัวอย่างการบันทึกบัญชีครัวเรือนใน ดังตาราง 2.2

ตาราง 2.2 การบันทึกรายรับรายจ่ายของครัวเรือนแห่งหนึ่งในเดือนกุมภาพันธ์ 2564

วัน เดือน ปี	รายการ	รายรับ		รายจ่าย		ยอดคงเหลือ	
2564							
ก.พ.	1	ยอดยกมาจากเดือน ม.ค.				900	-
	2	รับเงินเดือน เดือน ม.ค.	6,000	-		6,900	
	3	ซื้อข้าวสาร			1,500	-	5,400
	4	ซื้อกับข้าว			140	-	5,260
	5	จ่ายค่าโทรศัพท์			200	-	5,060
	6	ค่าน้ำประปา			120	-	4,940
	10	ขายหนังสือพิมพ์เก่า	80	-			5,020
	12	ซื้อของใช้ในครัว			370	-	4,650
	13	ซื้อกับข้าว			220	-	4,430
	20	จ่ายค่าไฟฟ้า			250	-	4,180
	22	จ่ายค่าเสริมสวย			250	-	3,930
	25	จ่ายเงินซื้อกับข้าว			350	-	3,580
	28	ซื้อพัดลมตั้งโต๊ะ 1 ตัว			600	-	2,980
		รวม	6,080	-	4,000	-	2,980
มี.ค.	1	ยอดยกมาจากเดือน ก.พ.					2,980

ข้อผิดพลาดในการจัดทำบัญชีครัวเรือน อาจเกิดจากการเข้าใจผิดในรายการบัญชี เช่น เข้าใจรายการหนี้สินว่าเป็นรายรับ จึงไม่มีการกันเงินไว้จ่ายชำระ ดังนั้น การที่ครัวเรือนยืมเงินจากแหล่งอื่นเพื่อมาจับจ่ายใช้สอยในครัวเรือน ถึงแม้ว่าจะเป็นกรรับเงินเข้ามาในครัวเรือน แต่รายการดังกล่าวไม่จัดว่าเป็นรายรับ เนื่องจากครัวเรือนมีภาระต้องใช้เงินต้นพร้อมด้วยดอกเบี้ยอีกจำนวนหนึ่ง หากครัวเรือนเข้าใจและบันทึกเป็นรายรับ อาจทำให้บริหารเงินผิดพลาด ดังนั้น เมื่อรับเงินประเภทใดก็ตามที่มีเงื่อนไขต้องคืนเงินภายในระยะเวลาที่กำหนด ไม่ว่าจะมิหรือไม่มีดอกเบี้ยก็ตาม ต้องแสดงจำนวนเงินนั้นเป็นหนี้สินที่ต้องชำระ เช่น การรับเงินจากโครงการแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน เงินรับดังกล่าวเป็นรายรับหรือเป็นหนี้สิน บางคนอาจบอกว่าเป็นทุนแสดงว่าเป็นรายรับ แต่ความจริงรายการดังกล่าวเป็นการก่อหนี้ เนื่องจากเงินรับดังกล่าวไม่ใช่เงินให้เปล่าหรือเงินบริจาค แต่เป็นเงินที่ต้องชำระคืนภายในระยะเวลาที่กำหนด ดังนั้น เป็นการก่อหนี้โดยการนำสินทรัพย์ไม่มีตัวตนมาเป็นหลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ ส่วนข้อผิดพลาดอื่น อาจเกิดจากการเขียน การบวก หรือการลบจำนวนเงินผิด อาจเกิดจากการลืมบันทึกรายการบัญชี

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิริวงศ์ มะศักดิ์ และคณะ (2557) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย เพื่อการพัฒนาการออมของนักเรียน โรงเรียนสังวาลย์วิทยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายเงินการออมเงินของนักเรียน โรงเรียนสังวาลย์วิทยาโดยใช้การสัมภาษณ์บุคคลากรภายในโรงเรียนเกี่ยวกับข้อมูลของนักเรียนและข้อมูลภายในโรงเรียน และใช้แบบสำรวจข้อมูลเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมการใช้จ่ายเงินการออมของนักเรียนและวิเคราะห์การทำแบบสำรวจข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้อมาศึกษาเพื่อจัดทำแบบฟอร์มบัญชีให้เหมาะสมแก่นักเรียนเพื่อสอนนักเรียนโรงเรียนสังวาลย์วิทยา บันทึกรายรับ-รายจ่าย และจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย แจกให้กับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนนำบัญชีรายรับ-รายจ่ายมาพัฒนาการออมของตน ผลการศึกษาพบว่านักเรียนโรงเรียนสังวาลย์วิทยาไม่มีความรู้เกี่ยวกับการบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่าย และไม่เข้าใจการบันทึกบัญชีอย่างถูกต้อง มีปัญหาในการปฏิบัติงานจริงเกี่ยวกับการบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่าย เนื่องจากคณะวิจัยมีระยะเวลาจำกัดในการให้ความรู้แก่นักเรียน นักเรียนจึงไม่เข้าใจการบันทึกบัญชีอย่างถูกต้อง และพื้นฐานทางการศึกษาของนักเรียนส่วนใหญ่ยังต้องพัฒนาทำให้นักเรียนบวกลบตัวเลขยังไม่ถูกต้องจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้จัดทำบัญชีได้ปรับปรุงและได้มีการปรับเปลี่ยนสมุดบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพื่อให้เหมาะสม และเข้าใจง่ายต่อการบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่าย และคณะวิจัยได้มีการตรวจสอบสมุดบันทึกบัญชีของนักเรียนทุกอาทิตย์และแนะนำวิธีการบันทึกบัญชีที่ถูกต้อง

บรรณชนก นิลมณีและคณะ (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมและสภาพปัญหาการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรจังหวัดปราจีนบุรีงานวิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรมและสภาพปัญหาการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรจังหวัดปราจีนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรม สภาพปัญหา และอุปสรรคการจัดทำบัญชีครัวเรือนของกลุ่มเกษตรกรจังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มตัวแทนที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยกลุ่มเกษตรกรหมู่ที่ 10 และหมู่ที่ 11 ตำบลเนินหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี จำนวนทั้งสิ้น 146 คน ได้ตอบแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นข้อมูลในงานวิจัยนี้ สถิติที่ใช้ในงานวิจัยได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิจัย การศึกษาพฤติกรรมและสภาพปัญหาการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลด ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรจังหวัดปราจีนบุรีผลการศึกษาวิจัย พบว่าตัวแทนกลุ่มเกษตรกรจังหวัด ปราจีนบุรี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ช่วงอายุมากกว่า 50 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกร จบการศึกษาสูงสุด ระดับประถมศึกษา และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ในช่วง 4 – 6 คน ซึ่งมีรายได้ และรายจ่าย เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 4,001 – 10,000 บาท แต่มีภาระหนี้สินสูงกว่า คือ 10,001 – 50,000 บาท โดยแหล่งที่มาของหนี้สินมาจากสินค้าทางการเกษตร

ฉัฐภัทร คำสิงห์วงศ์ และ สุภาภรณ์ พวงชมพู(2558) ได้ศึกษา “การวางแผนชำระหนี้ ของเกษตรกรรายย่อยด้วยบัญชีครัวเรือน กรณีศึกษา ลูกค้าเกษตรกรธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาขามเฒ่า อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู” พบว่า รูปแบบการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรมีอยู่ 3 แบบคือ ทำเป็นประจำทุกวัน 2-3 วันต่อ 1 ครั้ง และอาทิตย์ละ 1 ครั้ง โดยในกลุ่มเกษตรกรที่มีความรู้ในการจัดทำบัญชีมาก สามารถบันทึกรายรับ-รายจ่ายที่เกิดขึ้นได้ ทุกรายการและสามารถแยกรายการที่จำเป็นและรายการที่ไม่จำเป็นได้มากกว่าเกษตรกรที่มีความรู้ในการจัดทำบัญชีน้อย

พิมพ์รัก พุ่มเจริญ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ของเกษตรกรและแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เหมาะสม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลทั้งทางบวกและทางลบต่อพฤติกรรมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของเกษตรกร และเพื่อนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายและบริหารเงินที่มีอยู่อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดสภาพคล่องทางการเงิน มีเงินลงทุนสำหรับทำการเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง และมีเงินใช้เพียงพอไม่ก่อหนี้สินเพิ่ม ปัญหาหนี้ครัวเรือนเป็นปัญหาที่สะสมมานานในสังคมไทย จากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) พบว่า ตัวเลขหนี้ครัวเรือนในกลุ่มภาคการเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของ

ปัญหาที่เห็น ได้ชัดเจนสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ รายได้ออยู่ในระดับที่ต่ำและไม่แน่นอน และการขาดการบริหารจัดการเงินได้และรายจ่ายอย่างมีระบบและเหมาะสม ซึ่งการบันทึกบัญชีรายรับรายจ่ายถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถติดตามและวางแผนการใช้จ่าย ควบคุมต้นทุนการผลิต ตลอดจนทราบถึงรายจ่ายไม่จำเป็นต่าง ๆ ที่สามารถลดลงเพื่อให้มีเงินออมที่เพิ่มขึ้น และเพิ่มความสามารถในการชำระหนี้ที่มีอยู่ของเกษตรกรได้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก ในกลุ่มเกษตรกรจำนวน 9 ครัวเรือน ซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดที่แตกต่างกัน และมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ต่างกันไป จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ผลการศึกษาร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายคือ การมีวัตถุประสงค์ในการบันทึกบัญชีที่ชัดเจนและนำผลจากการจัดทำดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ต่อได้ เช่น การคาดการณ์ราคาเกลือในปีหน้า เป็นต้น สำหรับเกษตรกรกลุ่มที่ไม่มีการจัดทำบัญชีพบว่าสาเหตุหลักคือ เชื่อมั่นว่าสามารถบริหารเงินของตนได้ เนื่องจากรายรับและรายจ่ายเป็นรายการที่เกิดขึ้นเป็นกิจวัตร รวมถึงการที่เกษตรกรไม่สามารถนำผลการบันทึกมาใช้ในการใช้ประโยชน์ต่อได้ ถือเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรไม่มีการจัดทำบัญชีหรือล้มเลิกการจัดทำได้เช่นกัน

สายสมร สังข์เมฆ (2559 : 1) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การจัดทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนในชุมชนเกาะยาวใหญ่จังหวัดพังงา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ซึ่งส่วนใหญ่ มีอายุอยู่ระหว่าง 41-45 ปี จบ การศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา อาชีพเกษตรกร มีรายได้รวมของ ครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน 20,00130,000 บาท และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3-6 คน การจัดทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนใน ชุมชนเกาะยาวใหญ่ จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 38 เรียงลำดับดังนี้ ด้านการส่งเสริมจาก หน่วยงานภาครัฐ ด้านการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาใน ชุมชน ด้านบุคคล และด้านสภาพ เศรษฐกิจของครัวเรือน จากการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ระดับการศึกษาและรายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนไม่ส่งผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนในชุมชนเกาะยาวใหญ่ จังหวัดพังงา

สัญญา เนียมเปรม (2559 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การจัดทำบัญชีครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรบ้านคอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัด ขอนแก่น พบว่า การจัดทำบัญชีครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรบ้านคอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการส่งเสริมและการให้ความร่วมมือ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านเอกสารและวิธีการทางบัญชี ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความรู้ความสามารถ ตามลำดับความต้องการแนวทางในการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรบ้านคอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านเงินคงเหลือ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านหนี้สินและด้านรายจ่าย ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านรายได้

ตามลำดับ นอกจากนั้นการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรบ้านคอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผลสัมฤทธิ์ผู้เข้าร่วมการอบรมก่อนอบรมและหลังอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรบ้านคอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีคะแนนที่สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่า ผู้เข้าร่วมอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้สูงขึ้น เมื่อพิจารณา เกษตรกรบ้านคอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ก่อนเข้าร่วมการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน เกิดความรู้และความเข้าใจสามารถนำไปปฏิบัติได้มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 13 คน โดยมีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.42 ภายหลังได้รับการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 20คน โดยมีค่าความ เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.54